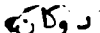

DEPEDÖGEN — ПОДГОРИЦА

У Цариградском архиву (Başvekâlet arşivi) постоји један сумарни дефтер (defteri musmel) за скадарски санџак, датиран сафера 890 (1485) године. Рукопису тога дефтера додат је напред један „сумарни дефтер нахија Хоти, Кучи, Пипери и Клименте, подложних скадарској ливи“, писан првог рецепа 902 (1497) године. Та два дефтера су увезана заједно и заведена као Тару дефт. бр. 26т у Цариградском архиву. Податке о брдским и малисорским племенима из овог рукописа, односно из ових дефтера, објавио сам у своме раду „Из историје Црне Горе, брдских и малисорских племена“ (Радови Научног друштва БиХ II, 1954).

Приликом објављивања тих података нисам знао која је то тврђава (односно кадилук којем припадају Пипери у дефтеру из 1485. године). Нисам могао помислити на Подгорицу, јер је у дефтеру она уписана на много места под тим именом. Навикнут на чињеницу да су Турци нашим земљама остављали углавном затечена имена, нисам ни помислио да су оба дела сложеница турске речи, иако је турска конструкција овог имена врло једноставна и није се баш тешко досетити шта значи. Тада сам то име доводио у везу са старом Дукљом.¹

Касније ми је друг Недим Филиповић усмено указао на просту конструкцију те сложенице, што сам и ја раније помислио, али сам одбаacio због тога што сам био заборавио да узмем у обзир да су Турци у XV веку на нашем терену чешиће тврђавама давали турска имена сличне конструкције (Kalkandelen, Bögüddelen итд.) Име треба читати Depedögen (односно Depedöven) и значи онај који бије (туче) брег (заправо: брежуљак, врх).

Нисам раније запазио један податак у дефтеру из 1485. године који даје могућност да се утврди која је то тврђава коју су Турци називали Depedögen. На листу 15² стоји написано:

¹ Види стр. 172, прим. 25 у поменутом раду.

² Листове рукописа наводим по микрофилму; то ће рећи да бројеви листова само приближно одговарају оригиналу, јер на микрофилму нема празних листова, нису снимљени, док их у оригиналу има.

ناحية بودغوريچه خاصهء مير لوتآ

قریه بودغوريچه قلعه ديه ركنك واروشيدر خانہ ۴
حاصل ۳۵۰۰

قریه قوريلو نفس قلعه ژابياقك واروشيدر خانسه ۳
مزرعه قوريلو اكنلکي در حاصل ۱۱۰۰

عن قريه مذون تابع قلعه مذون قضا بودغوريچه مذکور
قلعه واروشيدر خانہ ۱۵ حاصل ۷۵۰

مکون ۵۳۵۰

Превод

Нахија Подгорица — хасови санџак-бега.

Село Подгорица. То је варош тврђаве Deredögen. Кућа 40; приход 3500 (акчи).

Село Курило. То је варош града Жабљака.³ Кућа 30. Поље (mezre'a)⁴ које обрађује Курило. Приход 1100 (акчи).

(Део) од села Медуна који припада тврђави Медуну кади-лука Подгорице. То је варош споменуте тврђве. Кућа 15; приход 750 (акчи).

Сума: 5350 (акчи).

Као што се то види код Жабљака, турско насеље је била сама тврђава, сам град, а њему је припадало Курило као варош, као насеље хришћана. Ми из осталих дефтера и других турских докумената знамо да се хришћанско насеље у једном муслиманском граду називали варош. Турци су, дакле, тврђави у Подгорици дали име Deredögen а хришћанској вароши остало је старо име Подгорица. Међутим, то турско име тврђаве у Подгорици ни у

³ Стоји: nefsi kal'ai Jabyak, што значи да је Жабљак морао бити поприлично муслиманско насеље.

⁴ Mezre'a значи поље које се обрађује и има своје границе; већином су то атари опустелих села.

то време, изгледа, није много употребљавано. У дефтеру из 1497. године споменуто је то име тамо где се каже да Хоти чувају од Доњих до Горњих Туза део пута који иде према тврђавама *Deredögen* и Медун.⁵ У дефтеру из 1485. године, осим на напред цитираном месту, име је споменуто још само једном, онде где је забележено да Пипери припадају кадилуку *Deredögen*.⁶ Али у том дефтеру на свим другим местима и кадилук и нахија се називају Подгорицом. Ускоро се то турско име тврђаве сасвим изгубило; употребљава се у XVI веку и за тврђаву и за нахију и за кадилук само име Подгорица.

Овде објављени подаци интересантни су и сами за себе, а не само за питање како су Турци звали град у Подгорици. Из ових се података види шта је било са тврђавама у Зети непосредно после пада под турску власт, шта је било са хришћанским варошима које су припадале тим тврђавама. Од интереса је такође колико су та насеља имала кућа 1485. године и шта су тада плаћала Турцима, односно скадарском санџак-бегу у чији су хас спадала. Није без интереса ни то што се из ових података види да је Жабљак постао прилично велико муслиманско насеље, кад се употребљава израз »*nefsi kal'ai Jabuyak*«. ови подаци, на жалост, не спомињу број муслиманских кућа у овим зетским насељима. У истом дефтеру су Скадар, Пећ и Будимља који такође припадају хасу скадарског санџак-бега уписани и са муслиманским домовима. У Пећи су уписане 33 муслиманске куће, а у шест махала вароши уписане су 104 домаћинске куће, 21 самац и 16 кућа са удовицама као старешинама. За муслимане стоји уписно да не дају десетину (ушур) него да плаћају по дунуму 4 акче (лист 9). Будимља која припада нахији Комнен (?) и кадилуку Бихор има уписане 4 муслиманске куће, 29 хришћанских домаћинских кућа, 10 самаца и 7 удовичких кућа (лист 11). Читав приход санџак-бега од Пећи износио је 30.001 акчу, а од Будимље 8863 акче. Скадар је уписан са 29 муслиманских и 23 хришћанске куће и приходом од 28.100 акчи (лист 14).

Подгорица, Жабљак и Медун су морали имати у то време као муслиманско становништво искључиво војнике и друге сличне категорије становништва које нису долазиле у обзир приликом пописа за дефтер, јер је њихов статус с обзиром на феудалне дажбине био јасан, будући да нису имали обавеза. Пописивачи такве категорије у муслиманским градским насељима обично ни-

⁵ Стр. 166 и 172. мога цитираног рада.

⁶ Исто, стр. 194. и 197.

су уводили.⁷ Тако се само може разумети разлика у попису код једних и других споменутих насеља. Подгорица у то време, значи, ~~чије~~ је још била муслиманско занатско и трговачко насеље.

Бранислав Ђурђев

ПРИВИЛЕГИЈА ГРАДА БАРА

Познато је да су неки албански приморски градови уживали извесна аутономна права под турском владавином.¹ У XVI веку су неке албанске луке, које су тада играле значајну улогу у извозу источњачке робе на Запад, имале своје самоуправне органе, „герузију“, коју су сачињавали избрани „старци“, главари. Ова је установа имала извесна права и прерогативе. Међутим, у Турском Царству је постојао велики низ најразноврснијих самоуправа,² па је посебну врсту имало не само неколико албанских градова него и град Бар у Црногорском приморју. Како не располажемо за сада са довољно података о Бару, потребно је изнети нешто података о правима Љеша који је вероватно имао права у извесном смислу слична онима која је уживао Бар.

За трговачке градове на Приморју особито је важно било издавање разних „писмена“, докумената за трговце и пословне људе. Зато су у приморским градовима постојали нотаријати који су у своје књиге заводили трговачке уговоре и обавезе, издавали разне потврде, оверавали признанице итд. Северноалбански орган „стараца“ вршио је сличне нотарске послове. На основу дубровачких архивских докумената види се да услуге овог карактера од герузије нису тражили само домаћи људи него и странци, а међу њима и Турци. У фебруару 1586. г. пребацио је Хаџи-Хусеин из Скопља преко свога ортака Хаџи-Алије у Љеш неколико хиљада комада кожа; робу је Алија укрцао на брод неког Межмед-рајса да их превезе за Анкону некој тамошњој јеврејској фирми. Потврду о обављеном послу издали су турским трговцима „старци комуне Љеш“. Недељу дана доцније заведени су документи и у дубровачкој канцеларији.³ Герузија је издавала и уверења у случају да се трговцима догоде штете и губици, исто као што су то чиниле власти и у другим градовима, као што су то чиниле

⁷ Тешко се човек може снаћи у дефтерима кад се ради о пописима становништва градских насеља, нарочито код муслиманског становништва; неки пописивачи су неке категорије становништва уводили у пописе, а други нису. Док се добро не проуче дефтери, односно начин на који су пописи прављени, неће се моћи у том погледу ништа са сигурношћу рећи.

¹ М. Шуфлај, Повијест сјеверних Арбанаса, Архив за арбанску историју, језик и етнологију, II, Београд, 1925, 43.

² С. Новаковић, Турско Царство пред Први српски устанак 1780—1804, Београд, 1906, 138—290.

³ Државни архив Дубровник, Div. sanc. 174, 38.